

Rizika terorismu jako nástroje projevů extrémismu

Anotace: Příspěvek se zabývá pojmem terorismus a možným vymezením tohoto pojmu, původem terorismu, druhy terorismu, možnými způsoby a metodami realizace teroristického útoku, prostředky a formy terorismu a v neposlední řadě zbraněmi hromadného ničení jako nejúčinnějším nástrojem terorismu, jakož i možnými typy teroristických útoků. Příspěvek pojednává i o možných protiopatřeních proti teroristickým útokům, zabývá se možnou ochranou osob při specifických teroristických útocích a závěrem jsou předestřeny možná doporučení pro osoby, které se stanou aktéry teroristického útoku.

Klíčová slova: extrémismus, definice terorismu, druhy terorismu, ochrana osob, teroristický útok

Úvod

Současná hektická doba je charakteristická mnohými aspekty, přičemž jeden z nejcitlivějších je nesporně aspekt zhoršující se bezpečnostní situace a nárůst **bezpečnostních hrozeb**, a to jak v pojetí vnitrostátním, tak v pojetí mezinárodním. I přes vynaložené nemalé prostředky do zajištění bezpečnosti ze strany státu se dá říci, že obecná bezpečnost se nezlepšuje a v mnohých aspektech je možno bezpečnostní situaci charakterizovat jako zhoršující se. Nadto je nutno konstatovat, že se podstatnou měrou mění zejména charakter těchto bezpečnostních hrozeb. Je tomu jak v oblasti obecné bezpečnosti, tak například bezpečnosti v dopravě, ale i bezpečnosti před organizovaným zločinem či podvodným jednáním v obchodním styku a pod. Jednou z velmi citlivých oblastí je **terorismus** a hrozba **teroristického útoku**. V následujícím textu se seznámíme s druhy terorismu, typologií teroristických útoků, užívanými prostředky teroristů a možnými způsoby ochrany společnosti před terorismem, ale zejména s možnostmi jak se dle možností postavit a čelit teroristickému útoku z pozice „mladého záchranáře“.

Terorismus se projevuje v rozličných formách, vyskytuje se v rozdílných geografických a kulturních oblastech a užívá širokou škálu metod i taktických a strategických přístupů. Cílem vědeckého výzkumu terorismu by mělo být tento fenomén přesně vymezit, vnitřně jej rozčlenit podle stejnorodých kritérií, objasnit příčiny, podmínky a důsledky jeho existence a vymezit a rozdělit postupy, které vedou k jeho potlačení, a zhodnotit jejich efektivitu. V případě naplnění výše uvedených cílů by bylo možné hovořit o jisté teorii terorismu, která by měla být obecně využitelná i pro výzkum v jednotlivých zemích (včetně ČR a SR). Na škodu věci však dosud v konzistentní podobě nevznikla. Přesto je třeba pro účely této publikace stručně shrnout současný stav výzkumu terorismu a objasnit jeho charakter, dále na základě dosavadního bádání nalézt (pokud možno co nejvhodnější) definici a typologii využitelnou pro charakteristiku terorismu v ČR a SR a v její protiteroristické politice a pokusit se alespoň o základní shrnutí přístupů vysvětlujících problematiku terorismu a tedy i možností ofenzivního postupu obrany proti teroristickým útokům. Včetně postupu státních orgánů, ale i jednotlivců, tedy z pohledu „mladého záchranáře“. Úvodem však bude pro pochopení celé problematiky terorismu provést malý historický diskurs.

1. Kořeny terorismu

Mohlo by se zdát, že extremismus a terorismus je něčím novým, typickým až pro konec 20. století. Ale je tomu ale skutečně tak? Nesporně lze prohlásit, že není. Kolébkou moderního terorismu je s velkou pravděpodobností Rusko. Kolem roku 1875 si část tehdejší inteligence (sdružená v hnutí Narodnaja volja – Národní vůle) osvojila anarchistické přesvědčení a spatřovala v atentátech na symboly útlaku jediný způsob, jak vymanit společnost z politické a sociální blokády. Na konci 19. století byl terorismus, zejména pak atentáty na osoby reprezentující vládnoucí moc, přijímán anarchistickými skupinami

v Evropě, Rusku a Spojených státech jako nejlepší cesta k uskutečnění politických a sociálních změn.

Další vývojovou etapu extremismu a terorismu lze spojit s národně osvobozeneckým hnutím v zemích tzv. třetího světa. Podpora hnutí za národní a státní nezávislost v Jižní Americe, Africe a Asii se během studené války stala novým polem vzájemného soupeření států NATO a Varšavské smlouvy. Oba tyto bloky neřídka financovaly odbojová hnutí a různé politické frakce či aktivity. Přímou školili specialisty na destrukční a záškodnické akce a odesílaly své „poradce“ přímo do krizových oblastí. Terorismus tak již nebyl výrazem pouze ojedinělých násilných akcí některých skupin, ale koordinovanou činností řady skupin (často přímo či nepřímo organizovanými jednotlivými státy) a zvláště vyškolených jednotlivců, přesahující hranice jednotlivých států. Nově organizované akce znamenaly nesrovnatelně větší počet obětí a větší rozsah škod než kdykoli v minulosti.

V současné době došlo k zásadnímu posunu od dřívější situace, kterou nejlépe charakterizoval již v polovině 70. let minulého století expert na terorismus Brian Jenkins výrokem, že „teroristé chtějí mnoho dívajících se lidí, ale ne mnoho mrtvých lidí“. Současný terorismus také přinesl novou doktrínu, najít v nepřátelském systému nejslabší bod a zaútočit na něj všemi dostupnými prostředky. Zabít co největší počet lidí, vyvolat hysterii a poškodit ekonomiku. V souvislosti s výše uvedeným je možno se **pokusit o definici terorismu.**

2. Možné definice terorismu

Jedna všeobecně uznávaná definice extremismu a terorismu v zásadě neexistuje. Různé organizace pracují s odlišnými definicemi. Dokonce ani vláda USA se nemůže sjednotit na jedné definici. Existuje mnoho důvodů, proč tomu tak je. Otázka definice extremismu a terorismu má své místo na diskusích mezi státy po desetiletí. První pokus dospět k mezinárodně akceptované definici byl učiněn pod **Ligou národů**, ale úmluva navržená v roce 1937 nikdy nevstoupila v platnost, resp. nebyla ratifikována jednotlivými signatářskými státy. **Nedostatek jednoty na definování extremismu a terorismu** je hlavní překážkou ke smysluplným mezinárodním prostředkům obrany. **Obecně však lze říci, že terorismus je násilným pokračováním extrémních idejí a postojů.**

K vyřešení této situace přispěl v roce 1992 expert na terorismus A. Schmid, podle něhož pokud je jádro válečného zločinu (záměrné útoky na civilisty, braní rukojmí a zabíjení zajatců) rozšířeno na dobu míru, můžeme jednoduše definovat teroristické činy jako mírové protějšky válečných zločinů.

Další experti na (politický) terorismus jej charakterizují jako produkt (politického) extrémismu, tedy: **užití síly nebo hrozící užití síly zaměřené k dosažení politických změn** (Brian Jenkins), **nezákonné užití síly zaměřené na nevinné lidi k dosažení politického cíle** (Walter Laqueur), **promyšlenou úmyslnou plánovitou vraždu, újmu na zdraví a hrozbu nevinným s cílem vytvořit obavu a zastrašení za účelem dosažení politické nebo taktické výhody** (James M. Poland). Většina definic však má určité společné prvky, zdůrazňuje cílevědomé použití fyzického násilí namířeného proti civilistům, které má způsobit klima všeobecného strachu v cílovém obyvatelstvu, za účelem politických a sociálních změn.

Definovat terorismus tak, aby byly postiženy všechny stránky jeho projevů a dopadů, není jednoduché. Obsah definice by se zcela jistě lišil podle toho, zda by se na terorismus nahlíželo z pohledu právního, bezpečnostního, nebo třeba sociologického. Pro všechny takové definice by však bylo společné, že **jde o protiprávní akty systematického páchání úkladného násilí proti obyvatelstvu a státním orgánům za účelem vyvolání strachu, paniky a destabilizace stávajících politických poměrů.**

Zajímavý je však také původ slova teror. Pochází z latinského *terrere* - vyděsit, postrašit. Do moderních západních slovníků se dostalo prostřednictvím francouzského jazyka až ve 14. století. První použití v angličtině je zaznamenáno v roce 1528. Základní

mechanismus teroru je obsažen ve starém čínském přísloví: „**Zabij jednoho a postrašíš deset tisíc**“. Za dlouhá desetiletí se změnily metody teroristů, následky soudobého teroru jsou však stejně hrůzné.

Dále bude jistě pro přehled vhodné si provést jistou **typologii terorismu**, tedy i možnou typologii teroristických útoků. Terorismus lze charakterizovat jistými **znaky**. Jsou to zejména:

- zpravidla se jedná o předem promyšlenou a plánovanou činnost,
- aktéři své jednání chápou jako poslání, které má přispět k naplnění jejich cíle,
- působí infiltrovaně a v přísném utajení,
- zahrnuje nezákonné užití nebo hrozbu užitím různých forem násilí,
- útoky jsou zaměřeny na nezúčastněné civilní obyvatelstvo a civilní cíle,
- primárním účelem je vyslat vážné zastrašující poselství,
- obvykle je realizován nestátními skupinami či organizacemi.

V neposlední řadě je třeba pro přehlednost uvést **druhy terorismu**. Je nutno ale poznamenat, že jednotlivé druhy terorismu se mohou vzájemně prolínat, případně na sebe navazovat, nebo se postupem doby vyvíjet z jednoho druhu do druhého, popřípadě se navenek tvářit jako jeden druh a přitom sledovat cíl, který je charakteristický pro jiný druh. Lze tedy klasifikovat následující.

3. Druhy terorismu

Politický terorismus představuje politicky motivovanou a zdůvodňovanou metodu, způsob, či strategii víceméně systematického používání násilí, jejímž hlavním cílem je dosažení určitého psychického efektu, který svým dosahem obvykle překračuje okruh přímých obětí či svědků útoku, nebo efektu, vzhledem k jehož předpokládanému politickému významu je bezprostřední fyzický účinek násilné akce druhořadý. Součástí tohoto efektu je moment zastrašování, terorizování cílového publika nebo alespoň určitého sektoru cílového publika, což ovšem neznamená, že se jedná o součást jedinou a nezbytně dominantní.

Východiskem charakteristiky typů politického terorismu podle jejich hlavního politického účelu je rozlišování mezi **terorismem subverzním**, podvrtným z hlediska politického režimu, proti němuž je namířen, a **terorismem represivním**, jehož cílem je naopak zachování a posílení daného politického uspořádání. Obě tyto kategorie politického terorismu je možné a vhodné dále dělit na několik typů, případně podtypů. Zejména se jedná o **terorismus ultrapravicový** a **terorismus ultralevicový**.

Obecně lze konstatovat, že politický extremismus je charakteristický motivací převážně politického charakteru, příčinou nejsou přímé materiální výhody a k realizaci politického terorismu dochází z kolektivních pohnutek.

Náboženský terorismus je v současnosti považován za teroristickou hrozbu 21. století s největším potenciálem, v čemž vystřídal etnický či ideologicky motivovaný terorismus, který dominoval 20. století. Jeho cíle však mají často úzkou spojitost s dalšími ideovými prvky a cíli, jako jsou etnické či teritoriální ambice nebo dílčí propojení s politickou ideologií. Nábožensky motivovaný terorismus lze rozdělit do dvou hlavních skupin, z nichž první, dominantní je představována **fundamentalistickým terorismem** a druhá, méně významná je zastoupena tzv. **eschatologickým terorismem**.

V případě **fundamentalistického terorismu** se většinou jedná o násilnou formu náboženského monoteistického extremismu, který usiluje o dominanci své víry a založení státních struktur na teokratických základech či alespoň aplikaci základních principů věrouky do státní administrativy. V současné době je vzhledem ke svým aktivitám i potenciálu pokládán za jeho nejnebezpečnější variantu islámský fundamentalistický terorismus. Jeho ideologie neakceptuje a odsuzuje politické principy a systém hodnot neislámských společenství a snaží se násilnými prostředky zabránit pronikání globálních vlivů

do islámského světa. Významným prvkem islámských teroristických skupin je pak motiv msty za příkoří, které islámské společenství v minulosti či současnosti utrpělo ze strany neislámských států a mocností. Zde dochází často k propojení působnosti skupin s jinak zcela rozdílnými cíli a následně chybné interpretaci jejich motivace. Do islámského fundamentalistického terorismu jsou tak často přiřazovány všechny teroristické organizace tvořené muslimy, ačkoliv jejich motivace v tomto směru může být pouze okrajová či zcela jiná. Typickým příkladem může být konfrontace palestinských organizací s izraelským státem, kdy je primární motivací sporné teritorium, zatímco islámská religiozita zde mimo jiné představuje i faktor islámské solidarity z vnějšího prostředí, který do určité míry nahrazuje dříve převažující prvek panarabské solidarity. Je nutno ovšem zdůraznit, že různé formy extremismu až terorismu je možno spatřovat i ostatních monoteistických náboženstvích, tedy i v židovském (judaistickém) a křesťanském (katolickém).

Specifickou formou náboženského terorismu je **eschatologický terorismus**. Uchylují se k němu různé religiózní sekty zastávající apokalypticko-mesianistický názor, že současný svět je od podstaty špatný, a proto musí být zničen. Jeho likvidace je nutná, aby mohl znovu povstat – tentokrát očištěn od všeho zla. Zničení stávajícího světa povede k vytvoření světa nového, určeného však většinou jen pro vyvolené, stoupence dané sekty. Stoupenci těchto sekt se poté mohou pokusit o spásu světa za pomoci teroristických aktů, a to i za použití zbraní hromadného ničení, tedy technologií, jejichž použití je v případě jiných typů terorismu s ohledem na důsledky prakticky vyloučeno. Jinou formou činnosti takto motivovaných sekt bývá zmanipulování svých příslušníků k masově sebevraždě. Nejznámějším příkladem se stala japonská sekta Óm šinrikjó, která provedla několik útoků, přičemž realizovala i první teroristické akce za použití zbraní hromadného ničení. Další řady podobných náboženských aktivit je možno spatřovat například v USA.

Náboženský terorismus má jisté typické znaky. Jsou jimi zejména:

- výjimečná motivace a výbušnost nábožensky motivovaného terorismu, která v extrémním případě může skončit kolektivní sebevraždou
- spasitelská vize, která často stojí za náboženskými teroristickými činy a je svázaná se zapřísaháním se historickými precedentními případy
- úzké spojení, které existuje mezi náboženskými a politickými záležitostmi, především v případě quasikoloniální situace
- zvláštní zloba, která směřuje proti vlažným a umírněným ve vlastních konfesích, kterým jsou vytýkána zrada a kacířství
- cílené překročení posvátných pravidel a tabu, aby byla vyvolána zřetelná náboženská krizová situace, s čímž souvisí i koncentrace teroristických aktů do určitého místa a času, užívání určitých rituálních zbraní a pod.

Náboženský terorismus pak může mít za cíl Prosazení představ vlastní náboženské komunity na úkor odlišných interpretací vlastního náboženství či na úkor jiných náboženství anebo sekularizace, nebo obranu vlastní náboženské komunity před vnějšími ideovými i násilnými útoky, a to jak faktickými, tak fiktivními či neexistujícími, ale deklarovanými. V neposlední řadě bývá cílem náboženských teroristů upoutání pozornosti širší veřejnosti k vlastnímu náboženství.

Obecně lze konstatovat, že náboženský terorismus je charakteristický převažující motivací náboženského charakteru, častým neselektivním výběrem cílů, nízkým stupněm propojení jednotlivých teroristických buněk, vysokým stupněm autonomie, širokou základnou aktivistů a vysokou rigidností a neochotou k potenciálnímu jednání. Náboženský terorismus je definován především primárním vztahem k náboženské dimenzi teroristického motivačního zázemí. Náboženství přitom může být do různé míry spojeno i prosazováním sociálních a politických zájmů. Náboženský terorismus tedy není správné vnímat jako nepolitický fenomén, protože náboženství je součástí společenského a politického života.

Etnický terorismus se vztahuje k primárnímu prosazování zájmů určitého etnika, které je subjektivně vnímané jako marginalizovaná, tedy okrajová či nevýznamná součást určitého stávajícího společenství. Teritoriální terorismus je zaměřen primárně na zájem o statut určitého teritoria. Časté, nikoliv však výhradní je propojení teritoriální a etnické dimenze, přičemž pak lze hovořit o etnicko-teritoriálním terorismu. Teroristé musí subjektivně prosazovat zájmy určitého etnika či obyvatele určitého teritoria řadit do této kategorie.

Tyto typy terorismu anebo jejich subtypy jsou ve světové odborné literatuře nazývány různými názvy. Pak se hovoří o tzv. nacionalistickém i o etnickém terorismu, nebo o etno-nacionalistickém terorismu, o etno-politickém terorismu i etnickém terorismu, o etno-nacionalistickém/separatistickém terorismu, nebo o etnickém extremismu.

Ve vztahu k vymezení podstaty organizací a fenoménů, které lze pod tento typ vztáhnout, se jeví jako vhodnější právě pojmy **etnický a teritoriální terorismus**. Zdůraznění primárnosti etnické dimenze je důležité pro odlišení od jiných forem terorismu, v jejichž rámci je rovněž zdůrazňován etnický charakter zájmů, avšak v podřízenosti anebo ve stejně silném postavení vůči ideologickým proudům (především ultrapravicovým). Propojení etnické a nacionalistické dimenze pak přispívá k tomu, že z této kategorie mohou být vyloučeny některé násilné intraetnické akty i akty etnik, kde je problematické nalézt nacionalistický podtext.

Zdůraznění **primárnosti teritoriální dimenze** je dominantním kritériem teritoriálního terorismu. Ten je někdy zužován pouze na **separatismus**, avšak s ohledem na postižení charakteru některých teroristických skupin je vhodnější vymezení ve vztahu k obecnému statutu teritoria. Teritorium je přitom vhodnějším pojmem, než je přitom vhodnějším pojmem než region, protože jeho vymezení není v politologii jednotné a může být zavádějící. Jak již bylo uvedeno, často je úsilí o teritoriální statut propojeno s **etnickými zájmy**. Je třeba zdůraznit, že etnický i teritoriální terorismus může (a zpravidla i je) doplněn o další ideové prvky ultralevicové, ultrapravicové či náboženské anebo jejich kombinace, přičemž v rámci konkrétních etnických a teritoriálních hnutí může existovat i ideová diferenciaci.

Obecně lze konstatovat, že etnický a teritoriální terorismus je charakteristický tím, že jeho primární motivy jsou podřízeny **etnickému zájmu** anebo **teritoriálnímu zájmu**. V realitě je stanovení priority takového zájmu v řadě případů však velmi obtížné.

Ekologický terorismus je fenoménu násilného prosazování zájmů v rámci subjektivně pojaté ochrany přírody a životního prostředí začala být v rámci výzkumu terorismu v posledních letech věnována poměrně značná pozornost. Pro označení tohoto jevu začal být zřejmě nejčastěji užíván pojem **ekologický terorismus** či zkráceně **ekoterorismus**. Jeho vymezení a zařazení do typologie terorismu však přináší celou řadu obtíží, což je způsobeno jak značnou heterogenitou akcí, činností a organizací, které jsou pod zmíněný pojem různými autory podřazovány, tak i častým politickým a ideologickým podbarvením celé akademické i celospolečenské debaty o tomto problému.

Odborná literatura používá pojem ekoterorismus v nejobecnější rovině jako označení pro terorismus s vazbou na environmentální témata („terrorism relating to environmental issues“). Pojem je zpravidla vázán k motivaci pro teroristickou činnost, t. j. k myšlence boje za ekologii, resp. za životní prostředí a přírodu, či alespoň za jejich součásti, např. zvířata. Objevuje se však i jeho užití ve smyslu metody teroristů (lhostejno jaké ideové orientace), zaměřené na poškození životního prostředí jako terče, čímž má být zasažen a zastrašen určitý objekt, tedy zpravidla stát a jeho společnost. Někteří environmentalisté za ekoterorismus označují i celkové poškozování životního prostředí anebo naopak útoky proti příslušníkům „zeleného hnutí“.

4. Vymezení terorismu jako projevu násilí

Vymezení ekoterorismu ve vztahu k ekologickým tématům je sporné i s ohledem na sporné pojetí toho, co lze označit za ekologii. Termín ekologie vymyslel německý biolog Ernst Haeckel v roce 1858. Jedná se o složeninu z řeckých slov oikos (dům) a logos (pochopit). Od počátku dvacátého století se pojmem ekologie začala označovat věda o vztazích mezi organismy a životním prostředím a mezi organismy navzájem, řidčeji se pak ekologie vztahuje ke stavu životního prostředí. Od přelomu padesátých a šedesátých let se však za ekologické začaly označovat i myšlenkové a politické proudy, které tematizovaly problematiku poškozování životního prostředí nad rámec čistě vědecké ekologie (z níž však většinou vycházely).

Ideové zázemí pro přístupy etablovaných sil demokratické levice, středu a pravice k ochraně životního prostředí může vytvářet tzv. **reformistický environmentalismus**, který předpokládá, že starost o životní prostředí lze uložit vládě, nebo obecněji státu, aniž by bylo nutné měnit politiku či politickou filozofii. Dílčím výsledkem reformistického environmentalistu je i **koncept** tzv. **trvale udržitelného rozvoje**.

Reformní environmentalismus je však podle velké části zeleného hnutí nedostatečnou reakcí na ekologickou krizi. V určitém pojetí představuje důslednější přístup sociální ekologie, která usiluje o zásadní řešení ekologických problémů v provázání s celkovým řešením sociálních problémů. V jejím řešení však nepanuje ani mezi těmito kritiky jednota. V některých pojetích se může prolínat s reformním environmentalismem. V jistém pojetí je však **primárně vázána na krajní levici**, když odmítá výhradní soustředění se na řešení následků poškození životního prostředí, aniž by byl zohledňován problém údajného vykořisťování jedné lidské skupiny druhou. Je proto třeba bojovat proti kapitalismu a jeho negativním atributům. Do takto pojaté **sociální ekologie** by bylo možné včlenit jako specifické subsměry i **eko-anarchisty**. **Eko-socialisté** za viníka krize považují kapitalistický systém, přičemž za přátele životního prostředí pokládají socialismus. Pokud bude podle nich kapitalismus odstraněn, společný majetek ve společném vlastnictví bude využíván v zájmu všech, t. j. v dlouhodobém zájmu lidstva. **Eko-anarchisté**, nebo **anarchoenvironmentalisté** se zase domnívají, že dosažením požadavků anarchismu na decentralizaci společnosti a vytvořením autonomních komun dojde k vytvoření harmonického systému soužití lidí a přírody.

Vymezení násilí, tedy zřetelného projevu terorismu tak, jak jej chápe veřejnost v kontextu činnosti zelených radikálů je však leckdy problematické. Již od počátku své existence se část zeleného hnutí uchylovala k tzv. přímým akcím a občanské neposlušnosti. Aktéři této činnosti sice zpravidla **překračují platnou legislativu**, avšak **zdůrazňují nenásilnou dimenzi svých akcí**, popř. alespoň absenci násilí vůči lidem a živým tvorům. V relevantní odborné literatuře proto nejsou řazeny do oblasti terorismu.

Nejčastějšími **metodami přímých akcí** jsou **blokády** (např. velrybářských lodí, komunikací, staveb letišť, jaderných elektráren a pod.), **obsazování průmyslových podniků** (které podle zelených poškozují životní prostředí) či státních úřadů, **nekonformní pouliční protesty**, přivazování se k ohroženým objektům či komunikacím a pod. Nenásilné přímé akce realizuje řada etablovaných nevládních environmentálních organizací, včetně zřejmě nejznámější organizace Greenpeace.

Jako **ekoterorismus** nebyly zpravidla posuzovány ani spontánní násilnosti, jako rvačky s policií, vrhání kamenů, tzv. molotových koktejlů a pod. při akcích zeleného hnutí. Střety s policií a dalšími bezpečnostními složkami provázely řadu blokád, pochodů a demonstrací již od sedmdesátých let, protože však většinou nenaplnují formální kritéria terorismu, tedy zastrašení většího počtu lidí než pouze přímých obětí, nebývají tyto aktivity chápány jak teroristické. Jsou často páchany lidmi, u nichž převažuje ultralevicová motivace.

To platí i pro antiglobalizační demonstrace, kde sice část požadavků směřuje do ekologické oblasti, nicméně násilí je pácháno hlavně autonomy a anarchisty.

Pojmem **psychopatologický terorismus** (nebo psychotický terorismus) lze označit terorismus, jehož dominantním cílem je psychické uspokojení pachatele či pachatelů teroristickou činností. Psychopatologické teroristy lze členit podle toho, zda je primárně motivuje:

- uspokojení z pomsty vůči širšímu publiku (např. i abstraktně pojaté společnosti), které je činem zasaženo anebo zastrášeno;
- vědomí slávy a „uznání“, které svými činy mohou získat („hérostratovský terorismus“);
- radost z vlastní schopnosti šířit hrůzu spojená s obdivem k vlastní osobě („narcisistní terorismus“);
- psychická nemoc a pocit „fixní ideje“ nutící k teroristickým činům;
- absence organizačních struktur, jedná se o individuální jednání;
- postrádá motivaci na dosažení politických, ideologických či sociálních cílů;
- primárním cílem je psychické uspokojení vlastních psychických potřeb či bažení pachatele;
- psychická nemoc a pocit „fixní ideje“ nutící k teroristickým činům.

Rozlišení primární motivace u těchto typů teroristů může být mnohdy problematické, protože jednotlivé typy se často navzájem prolínají a někdy existuje i snaha zakrýt psychopatologickou motivaci quasipolitickými pohnutkami. U všech typů psychopatologických teroristů je třeba odlišovat ty, kteří chtějí způsobit druhým fyzické utrpení (vraždí, kladou skutečné nálože a pod.), a ty, kterým stačí vyvolání strachu bez dokončení aktu (falešná oznámení o uložení bomby, imitace bomb a pod.).

S psychopatologickým, nebo psychotickým terorem úzce souvisí tzv. monotematický terorismus. Jedná se o snahu o dosažení izolovaného osobního, společenského či politického cíle nad rámec pouhého uspokojení z aktu samotného, nebo hájení společensky jednoúčelových zájmů (například výše zmíněná ochrana životního prostředí), nebo i nesouhlas s některými společenskými názorovými postoji (například s potraty) a pod.

Kriminální terorismus spočívá v úzkém vztahu mezi kriminalitou, přesněji řečeno až na výjimky zpravila organizovanou kriminalitou a terorem. **Kriminalita** předpokládá překračování platných právních norem, a to v oblasti trestního práva. Obecná kriminalita v řadě států přestala být hromadným společenským jevem, ale stala se jevem masovým. Státní orgány postihující kriminalitu se přitom dozví pouze o části skutečné kriminality. Jedná se o kriminalitu registrovanou neboli zjevnou, zatímco zbytek tvoří kriminalita skrytá, nebo-li latentní.

Lze zkonstatovat, že **kriminální terorismus** ve své nejobecnější definici primárního zaměření předpokládá zaměření na osobní materiální výhody, resp. zisk. U některých skupin přitom může dojít ke změně charakteru z politických aktivit na čistě kriminální a naopak. Kriminální terorismus může být realizován jak organizovanými skupinami, tak i různými gangy, či dokonce jednotlivci. Cílem pachatelů může být jak dosažení bezprostředního zisku (především vydírání), tak i zajištění „nerušeného“ prostředí a „vyčištění prostoru“ pro jejich další kriminální činnost.

Z hlediska definice teroru je podstatné, aby zde existoval prvek komunikace prostřednictvím násilného aktu, prostřednictvím kterého je vysláno poselství zřetelně širšímu okruhu lidí než pouze přímým obětím útoku („**teroristický kalkul**“). Rozhodně ne každé vydírání státu, vybírání výpalného od podnikatele, vražda policisty, soudce či politika a pod. je tedy kriminálním terorem, který nelze ztotožňovat s mnohem širší kategorií násilné kriminality ani násilné organizované kriminality či s používáním násilných metod organizovaným zločinem. O klasifikaci určitého násilí jakožto teroristického nerozhoduje jeho intenzita, ale právě **přítomnost teroristického kalkulu**, resp. prvku zastrášení širšího

publika. Např. použití bomby v automobilu, které je zvoleno pouze za účelem „jistoty“ zabítí obětí či obtížného dopadení pachatelů, není terorismem, pokud provedením útoku nemá být vysláno i jiné důležité poselství. To naopak může být přítomné i u činu, který je proveden „pouze“ nožem či pěstmi či pohrůžkou násilím. Na druhou stranu však často intenzita násilí přispívá k vytvoření požadované „atmosféru strachu“.

Základní **kategorie kriminálního terorismu** lze určit na základě již dříve zmíněných cílů, kterými jsou buď primárně vyčištění prostoru pro celkovou činnost, anebo dosažení přímého zisku. Jedná se o analytické rozčlenění, protože v realitě často dochází k propojení dále vymezených typů i subtypů vymezených kategorií, navíc zde mohou být patrné i vazby na jiné druhy terorismu).

Prvním základním typem kriminálního terorismu jsou aktivity, které směřují k vytvoření příznivého prostředí pro kriminální činnost. Cílem je vyslat prostřednictvím teroristických aktů poselství, které zastraší ostatní od postupu proti určitým kriminálíkům. Podle charakteru hlavních adresátů hrozeb je možné dále členit tyto aktivity na takové, které mají zastrašit:

- širokou veřejnost s cílem donutit ji k tlaku na státní orgány,
- reprezentanty složek postupujících proti kriminalitě (státních složek, specializovaných mediálních aktérů),
- členy či zákazníky konkrétních zpravidla soukromých subjektů,
- konkurenční skupiny organizovaného zločinu,
- členy vlastních kriminálních skupin.

Pokud se týká druhého typu, směřujícího k bezprostřednímu dosažení zisku, může být jejich cílem zastrašit:

- širokou veřejnost s cílem donutit ji k tlaku na státní orgány,
- členy či zákazníky konkrétních zpravidla soukromých subjektů,
- příznivce vybraných osob či skupin.

Pro zařazení mezi terorismus by musel být přítomný kalkul pachatelů, který by počítal se širším zapojením a tlakem veřejnosti na splnění požadavků únosců (pokud by se např. v kontextu medializace případu široká část veřejnosti emocionálně identifikovala s uneseným, což může usnadnit to, pokud je vydírán či unesen někdo z tzv. „celebrit“ či jejich rodinných příslušníků, pokud je unesena skupina turistů určité národnosti v cizí zemi, počítá se někdy s tlakem příslušníků celého státu či národa a pod.) Cílové publikum výhrůzek kromě bezprostřední oběti a jejich blízkých je ale zpravidla poměrně malé, což souvisí i s častým požadavkem pachatelů, aby nebyla volána policie, a proto většina únosů a vydírání do oblasti terorismu nespadá.

Obecně lze konstatovat, že kriminální terorismus je charakteristický tím, že jeho primárním účelem je dosažení osobních materiálních výhod či prospěchu, postrádá motivaci na dosažení politických, ideologických či sociálních cílů a je markantní svojí častou diskutabilností realizovaných útoků a jejich řazení do kategorie terorismu. Je zde též častá vazba na organizovaný zločin.

5. Způsoby a metody realizace teroristického útoku

Způsoby realizace teroristického útoku jsou významným prvkem terorismu, poněvadž na nich závisí, zda budou zamýšleným teroristickým útokem způsobeny pouze rozsáhlé materiální ztráty, anebo dojde také k mnohem závažnějším ztrátám na životech. Na základě těchto možností lze způsoby realizace terorismu obecně členit na **letální** a **neletální**. Mezi **neletální** je možné řadit ochromení či vyřazení kritické infrastruktury a psychický nátlak, který zahrnuje únosy a držení rukojmí, vydírání a vyhrožování násilím. K těmto způsobům se uchylují především skupiny, které zastávají tzv. nenásilný terorismus –

o dosažení svých cílů usilují prostřednictvím psychického nátlaku (t. j. například politicky či ekologicky motivované skupiny). Za **letální** způsoby lze pak považovat veškeré vražedné útoky, které zahrnují jak atentáty na konkrétní osoby, tak sebevražedné útoky, při nichž přicházejí o život náhodní lidé. Tyto způsoby jsou hlavním nástrojem terorismu především nábožensky orientovaných skupin. Avšak dříve, než bude provedena samotná deskripce jednotlivých způsobů uskutečnění teroristických aktů, je vhodné danou problematiku přiblížit několika konkrétními údaji.

Ochromení či vyřazení kritické infrastruktury představuje první způsob realizace terorismu. Jedná se o **neletální** způsob, který ovšem v posledních letech, v souvislosti s vědecko-technickým pokrokem a nárůstem všeobecné automatizace, značně nabývá na závažnosti. Na základě této skutečnosti totiž možnost katastrofických teroristických útoků s dopadem na kritické infrastruktury výrazně roste. Následky útoku na průmyslové řídicí systémy kritické infrastruktury se mohou lišit. Všeobecně se předpokládá, že úspěšný kybernetický útok by si vyžádal málo obětí, pokud vůbec nějaké, ale mohl by vést ke ztrátě životně důležitých služeb a způsobit značné ekonomické ztráty. Například úspěšný kybernetický útok na telefonní ústřednu veřejné telefonní sítě by mohl připravit zákazníky o možnost využívat telefonních služeb po dobu, po níž budou technici ústřednu obnovovat a opravovat. Naopak útok na řídicí systémy chemických zařízení nebo zařízení pro tekutý zemní plyn by mohl vést k větším ztrátám na životech i ke značným hmotným škodám.

Kritické infrastruktury v současné době sestávají z hmotných zařízení a zařízení informační technologie, sítí, služeb a majetku, jejichž narušení nebo zničení by mělo vážný dopad na zdraví, bezpečnost, zabezpečení nebo hospodářský blahobyt občanů i efektivní fungování vlád. Kritické infrastruktury se vyskytují v mnoha různých odvětvích hospodářství, včetně bankovníctví a finančnictví, dopravy a distribuce, energetiky, podniků veřejných služeb, zdravotnictví, dodávek potravin, komunikací a klíčových vládních služeb. Některé důležité prvky v těchto odvětvích nejsou infrastrukturou v pravém slova smyslu, nýbrž sítě nebo dodavatelské řetězce, které podporují dodávky důležitých výrobků či služeb. Například dodávky potravin nebo vody do hlavních městských oblastí závisí nejen na některých klíčových zařízeních, ale také na komplexní síti producentů, zpracovatelů, výrobců, distributorů a maloobchodníků. Výčet jednotlivých prvků kritické infrastruktury je uveden ve Sdělení Komise EU Radě a Evropskému parlamentu a zahrnuje následující:

- energetická zařízení a sítě (například elektrická energie, produkce ropy a plynu, skladová zařízení a rafinérie a distribuční systémy);
- komunikační a informační technologie (například telekomunikace, vysílací systémy, software, hardware a sítě, včetně Internetu);
- finančnictví (například bankovníctví, cenné papíry a investice);
- zdravotnictví (například nemocnice, zdravotnická zařízení a krevní banky, laboratoře a léčiva, pátrací a záchranné služby, pohotovostní služby);
- potravinářství (například bezpečnost, výrobní prostředky, velkoobchodní distribuce a potravinářský průmysl);
- vodní hospodářství (například přehrady, skladování a úprava vody, sítě);
- dopravu (například letiště, přístavy, železniční sítě a veřejné hromadné dopravy, dopravní řídicí systémy);
- výrobu, skladování a přepravu nebezpečných výrobků (například chemických, biologických, radiologických a jaderných materiálů);
- vládu (například kritické služby zařízení, informační sítě, majetek a klíčová státní místa a památky).

V důsledku vzájemné provázanosti infrastrukturních odvětví by dokonce mohlo dojít k tzv. kaskádovému efektu, kdy selhání jedné části infrastruktury vede k selhání jejích dalších částí. Příkladem může být útok na elektrárenské podniky, při němž dojde k přerušení dodávek

elektrické energie, následkem čehož mohou selhat čističky odpadních vod a vodárny, protože turbíny a jiné elektrické přístroje v těchto zařízeních přestanou fungovat. Kaskádové události mohou rovněž vést k rozsáhlým škodám.

Vyvolání **psychického nátlaku** je možné zařadit mezi starší způsoby dosažení teroristického cíle. Počet obětí teroristického útoku nebyl ani tak důležitý jako právě vyvinutí psychického teroru. Tím že by teroristické skupiny maximalizovaly počet obětí, ztratily by podporu části společnosti, která je v případě úspěšného nátlaku důležitá pro pozdější získání legitimacy. Terorismus starého typu byl navíc téměř výhradně regionálního zaměření, tedy týkal se pouze konkrétních regionů a jen málokdy přesahoval jeho hranice.

Nejvíce využívaným způsobem dosažení psychického nátlaku jsou **únosy a držení rukojmí**. **Rukojmím** se podle Mezinárodní úmluvy proti braní rukojmí rozumí **osoba, které se zmocní jiná osoba nebo kterou jiná osoba zadrží a hrozí jejím usmrcením, zraněním nebo dalším zadržováním s cílem donutit třetí stranu, ať již stát, mezinárodní mezivládní organizaci, fyzickou nebo právnickou osobu či skupinu osob, aby učinila jakýkoli čin, nebo se jakéhokoli činu zdržela, jako výslovnou nebo nepřímou podmínku propuštění osoby označené jako rukojmí**. Únosy a držení rukojmí představují specifickou formu teroristických útoků, která slouží zejména k získávání finančních prostředků (výkupné) nebo splnění jiných požadavků (dodání zbraní, propuštění vězňů a pod.) včetně požadavků politických, kdy se využívají k vytvoření nátlaku na vládu při jednání nebo k vyvolání jednání o specifických problémech či subjektech. Tento způsob teroristických útoků bývá zpravidla velmi pečlivě promyšlen. Po realizaci únosu teroristé nejčastěji kontaktují politicky nebo ekonomicky vlivné osoby, kterým pak vznášejí své požadavky.

V pořadí druhým způsobem dosažení psychického nátlaku je **vydírání a vyhrožování použitím násilí**. **Vyhrožování** použitím násilí, může být stejně účinné jako akce samotná. Při vyhrožování je třeba brát v úvahu možnost, že se jedná o dezinformaci, která má odpoutat pozornost od reálné hrozby. Oproti tomu **vydírání** je nejčastěji využíváno k získávání finančních prostředků, přičemž je využíván jakýkoliv zdroj, který může finanční prostředky poskytnout. Mezi nejzávažnější prostředky hrozby patří v současné době chemické a biologické látky. Hrozba jadernými zbraněmi doposud nebyla zaznamenána.

Vražedné útoky jsou nejvážnějším možným způsobem dosažení cílů teroristické organizace. Na jejich realizaci se nejvíce zaměřují skupiny, které pozvolna přešly k otevřenému boji (například al-Kajda proti západní civilizaci). Tento druh terorismu je možné na základě výběru cílového objektu členit na **selektivní** a **neselektivní**. **Selektivní terorismus** se podle něj obvykle vyznačuje „individualizací“ plánovaných obětí (a jejich vztahu ke kauze teroristické kampaně) a snaží se vyhnout nevinným či nezúčastněným obětem. Nejpoužívanějším způsobem jsou v tomto případě atentáty proti konkrétním osobám. Z hlediska **neselektivního terorismu** je identita bezprostředních fyzických obětí teroristických útoků nepodstatná, případně stačí, když je dána jen rámcově (například útoky vedené proti iráckým Sunnitům).

Nejstarší formou vražedných útoků jsou **selektivní vražedné útoky** neboli **atentáty**. Jedná se o vraždy osob, jejichž likvidace je pro dané teroristické organizace z různých důvodů přínosem nebo slouží jako výstraha třetí straně. Oběťmi bývají osoby, které mají významné společenské postavení, reprezentují politický směr, vládní politiku, státní moc či některé odvětví průmyslu a ekonomiky. Nejčastějšími cílovými subjekty jsou pak civilní komerční sféra (57,5%), vládní činitelé (24%), diplomaté zahraničních vlád (13,8%) a ozbrojené složky státu – zejména armáda (3,2%). Atentáty jsou v současné době poměrně často využívány například ETA či jihoafrickými a arabskými teroristickými organizacemi.

Druhou skupinou vražedných útoků tvoří **neselektivní vražedné útoky**, které jsou realizovány výhradně za účelem psychického nátlaku. Obdobně jako o únosů náhodných skupin osob i zde je možné pozorovat jistou okrajovou selektivitu podle etnické příslušnosti

či podle náboženství (například řada chemických útoků japonské sekty Óm šinrikjó v 90. letech minulého století nebo vzájemné bombové útoky mezi Šíity a Sunnity v Iráku). Ve vztahu k prostředkům realizace útoků lze konstatovat, že v současné době patří k nejrozšířenějším projevům terorismu **bombové útoky**. Jedná se ponejvíce o umístění vozidel s výbušninou v blízkosti významných politických center, na místech, kde dochází k velké koncentraci obyvatel a u významných komerčních objektů, zpravidla nadnárodních firem.

Z bezpečnostního hlediska jsou nejzávažnějším způsobem realizace terorismu **sebevražedné útoky**. Jedná se totiž o poměrně složitou situaci, kdy ochota teroristů obětovat úspěšnému provedení akce vlastní život má několik zásadních dopadů na možnosti bezpečnostních složek státu bránit se proti této formě útoku. Represivní složky státního aparátu (policie, armáda) v tomto případě ztrácejí svoji odstrašující funkci, na níž je jejich činnost založena. Útočníci současně využívají toho, že v případě sebevražedného útoku ztrácí hrozba jakékoli pozdější sankce smysl. Zároveň se výrazně snižuje možnost vyšetřovacích orgánů odhalit osoby, které se na útoku přímo nepodílely, ale zúčastnily, ale zúčastnily se jeho přípravné fáze, protože je pochopitelně vyloučeno vyslechnutí pachatele, který by mohl poskytnout důkazy proti osobám v pozadí. Tímto způsobem aktérům realizace teroristických útoků odpadá nejnáročnější část plánování útoku – a to zakrytí identity útočníka během útoku i zajištění bezpečného úniku útočníka po provedení útoku a bezpečnosti organizace, která ho připravila. Takový teroristický útok je možné připravit s minimem informací a mohou jej provést lidé bez předchozích zkušeností.

6. Prostředky a formy terorismu

Samotná **klasifikace forem a prostředků** terorismu může mít mnoho podob. Podle Ministerstva vnitra ČR je předmětné sumarizovat **způsoby a prostředky realizace terorismu** pod tzv. teroristické metody, které jsou pak členěny na dvě základní oblasti – a to na klasické teroristické metody (střelba, použití sečných a bodných zbraní, únosy a pod.) a moderní teroristické metody (užití zbraní hromadného ničení, kybernetický terorismus a pod.).

Na základě **prostředků** použitých k vlastnímu aktu teroristického útoku mohou být tyto formy členěny **obdobně jako způsoby** realizace do dvou oblastí – a to na **letální** a **neletální**. Toto členění je však nutné chápat v závislosti na primárním účelu daných prostředků, a to zejména u prostředků neletálních, z nichž se jejich zneužitím nebo přeměnou mohou stát i prostředky letální.

Letální formy terorismu představují využití základních prostředků realizace násilí, respektive donucovacích prostředků. Skupinu letálních forem terorismu je možné podrobněji rozčlenit na dvě podskupiny, které se liší použitými prostředky – a to na:

- **konvenční**
- **nekonvenční**

Není nejmenších pochyb o tom, že **konvenční zbraně** jsou a provždy zůstanou základním nástrojem ozbrojeného násilí. Konvenční zbraně lze podle způsobu užití členit do čtyř základních skupin. První představují **sečné a bodné zbraně**, které spolu se zbraněmi vrhacími a údernými tvoří skupinu tzv. **chladných zbraní**. Hlavní nevýhodou této skupiny zbraní je, že mohou být použity pouze z bezprostřední blízkosti, čímž dochází i k navýšení rizika útočníka. Oproti tomu se však jedná o zbraně tiché, jejichž použití není doprovázeno zvukovými efekty. Současně jsou jejich největší výhodou téměř zanedbatelné pořizovací náklady. Použití této skupiny zbraní, především pak bodných, k teroristickým účelům je velmi časté. Jako nejvýznamnější příklad lze uvést útoky z 11. září 2001, kdy 19 únosců použilo k získání nadvlády nad všemi čtyřmi letouny nože určené k rozřezávání krabic.

Nejrozšířenější skupinou **konvenčních zbraní** jsou **střelné zbraně**. Podle způsobu vymrštění střely je možné střelné zbraně dělit do dvou skupin. První představují **mechanické střelné zbraně** (například luk či kuše), které k vymrštění střely používají lidskou svalovou sílu nebo mechanické vlastnosti přírodních materiálů. Druhou skupinou jsou **palné zbraně**, kde je střela uváděna do pohybu uvolněním chemické energie střelného prachu nebo nárazové složce.

Třetí skupinou konvenčních prostředků jsou **zápalné zbraně**, které mohou mít různé formy nosičů zápalných látek (například plamenomety, náboje, rakety či granáty). Jako prostředky aplikace jsou pak užívány zápalné láhve, plamenomety a především letecké pumy.

Poslední skupinou zbraní, které jsou již od 80. let 20. století nejvíce využívány k teroristickým útokům, tvoří **explozivní zbraně**. Jedná se o zbraňové prostředky (například miny či granáty, ale i tzv. improvizovaná výbušná zařízení), které obecně sestávají z obalu, rozněcovače a výbušné látky, jež může mít formu třaskaviny nebo trhaviny. Příkladem výbušné látky je semtex, který je považován za téměř ideální prostředek teroristického útoku.

Za letální **nekonvenční zbraně** lze ve své podstatě považovat skupinu zbraní působící hromadné ztráty. Nezřídka jsou tyto zbraně označovány jako skupina **zbraní hromadného ničení (ZHN)**.

7. Zbraně hromadného ničení a neletální prostředky jako nástroj terorismu

Obdobně jako u obecného pojmu terorismus je i zde možné se shledat s rozdílnými názory na vymezení pojmu **ZHN terorismus neboli terorismus s užitím zbraní hromadného ničení**. Tato forma terorismu, nazývaná též jako **ultraterorismus, hyperterorismus či superterorismus**, může nabývat i konkrétnějších přívlastků, jako jsou jaderný, radiologický, chemický a biologický terorismus.

První skupinou zbraní hromadného ničení jsou **chemické zbraně**. Jejich **nekonvenčnost** vyplývá z Úmluvy o zákazu vývoje a výroby, skladování a použití chemických zbraní a o jejich likvidaci, která byla ratifikována prvními státy v lednu 1993 v Paříži. Podstatou chemických zbraní jsou anorganické či organické sloučeniny, jejichž účelem je působit dráždivě nebo toxicky na organismy (rostliny, zvířata či lidi). Mohou se vyskytovat ve skupenství pevném, kapalném (obvykle ve formě aerosolu) i plynném, přičemž nejčastěji jsou využívány poslední dvě. Chemické zbraně je možné dále členit podle povahy působení otravných látek na lidský organismus do čtyř skupin.

První skupinu představují zbraně s obsahem **nervově-paralytických látek** (například tabun, sarin a soman), které působí na centrální nervovou soustavu, čímž dochází k narušení přenosu nervových vzruchů. Obvykle mají kumulativní vlastnosti, což znamená, že do určité koncentrace zasažený nic nepocítuje a až po jejím překročení se rychle rozvíjejí příznaky zasažení a nastává smrt. Do těla se dostávají přes plíce, sliznice a kůži.

Druhou skupinu tvoří **zpuchýřující látky** (například yperit nebo lewisit), které při reakci s pokožkou způsobují vazivovou degeneraci (oslabení a úbytek svalstva) či nekrózu (odumření kůže nebo celých částí těla). Zasažená místa se dlouho a špatně hojí, řádově týdny až měsíce.

Třetí skupina zahrnuje **dusivé látky** (například fosgen, difosgen), které toxicky působí na plíce, čímž způsobují jejich otok nebo narušují a poškozují plicní membrány. Do těla se dostávají dýchacími cestami, ale také přes pokožku (například kyanovodík).

Čtvrtou skupinou jsou **látky dráždivé** (CS látka, CR látka), které při zasažení působí velmi dráždivě na sliznice, čímž vyvolávají kašel, slzení a ostrou bolest v očích, eventuálně tlak či bodavé bolesti v hrudi.

Riziko zneužití chemických zbraní je v současné době velmi vysoké. Dokládá to například i poměrně snadná dostupnost chemických látek, nižší cena chemických zbraní,

jednoduchý způsob jejich výroby, přepravy i použití či nízká pravděpodobnost detekce a možnost nasazení v relativně omezeném prostoru.

Druhou skupinou **nekonvenčních zbraní** jsou **zbraně biologické**, které při řešení otázek možného teroristického využití představují oproti zbraním chemickým potenciálně větší hrozbu, poněvadž jejich účinek je dlouhodobější a pořizovací náklady výrazně nižší. Nekonvenčnost této skupiny zbraní vyplývá z Úmluvy o zákazu vývoje, výroby a skladování bakteriologických (biologických) a toxických zbraní a o jejich likvidaci, která byla ratifikována v dubnu 1972 ve Washingtonu, Londýně a Moskvě.

Podstatou **biologických zbraní** jsou tzv. biologické agens neboli původci infekčních onemocnění, přičemž pod pojmem agens se rozumějí veškeré živé organismy (či výsledky jejich činnosti), z nichž je možné vytvořit infekční materiál, který je bakteriologické nebo toxické povahy. Biologické agens je možné dělit podle jejich biologických vlastností do pěti základních skupin:

- **bakterie** – jedná se o nejmenší jednobuněčné živé organismy schopné vlastní reprodukce. K vyvolání nemocí lidí a zvířat může dojít přímým napadnutím tkání, produkováním toxinů nebo obojím způsobem. Nemoci vyvolané bakteriemi jsou například tularemie, sněť slezinná (antrax), mor či cholera. Léčba je ve většině případů možná antibiotiky;
- **rickettsie** – představují zvláštní typ bakterií, které nejsou schopny se rozmnožovat mimo hostitelské buňky a většinou jsou přenášeny hmyzem. Mezi nemoci v důsledku napadení rickettsie patří například skvrnitý tyfus či Q-horečka. Obdobně jako v případě bakterií je léčba možná antibiotiky;
- **viry** – jako jeden z nejjednodušších typů živé hmoty jsou mnohem menší než bakterie. V důsledku jejich závislosti na buňkách hostitele, uvnitř kterých rostou, dochází k odumírání napadených buněk. Mezi virová onemocnění patří například pravé neštovice či Ebola, popřípadě mutované viry (koronaviry). Léčba je poměrně komplikovaná, protože obvykle nelze použít antibiotika a protivirových prostředků je poměrně málo, navíc mají omezený účinek;
- **plísně** – jsou větší než bakterie a nerostou bez přítomnosti kyslíku. Byly prvními identifikovanými infekčními látkami. Pro výrobu biologických zbraní mohou být využity extrémně toxické toxiny produkované některými druhy plísní. Zneužitelná je rovněž plíseň bramborová či rez obilná. Léčba plísňových onemocnění (mykózy) se provádí antimikrobiálními prostředky;
- **toxiny** – jedná se o různorodou skupinu jedovatých sloučenin produkovaných živými organismy (mikroorganismy, živočichy nebo rostlinami). Jejich toxicita je většinou velmi vysoká a příznaky zasažení se projevují po krátké době. Mezi nejtoxičtější sloučeniny patří například botulotoxin či saxitoxin. Při intoxikaci je léčba velice obtížná, většinou pouze symptomatická, t. j. v závislosti na příznacích.

Biologické zbraně mohou být použity k případnému teroristickému účelu ve formě aerosolu (bakterie, viry, toxiny), kdy by byly za pomoci příslušného zařízení rozprašovány do ovzduší (nejpravděpodobněji do uzavřených prostor), dále ve formě jemného prášku nebo infikováním drobného hmyzu (vši, blechy, mouchy, klíšťata), různých předmětů, vody či potravin.

Posledním typem letálních nekonvenčních prostředků jsou **jaderné a radiologické zbraně**, jejichž společným znakem je přítomnost radioaktivního materiálu vyzařujícího ionizující záření. Nekonvenčnost těchto zbraní vyplývá ze Smlouvy o nešíření jaderných zbraní, která byla ratifikována prvními státy v červnu 1968 v New Yorku. Jaderné zbraně jsou založeny na principu nařízené řetězové reakce jader těžkých kovů (například uran či plutonium). Někdy se mezi ně řadí také termonukleární zbraně, které jsou založené

na slučování jader lehkých prvků (například vodík či kobalt). Od jaderných zbraní se technologicky odlišují radiologické zbraně označované také jako tzv. **špinavé jaderné bomby**. Jejich podstata použití spočívá v rozptýlení radioaktivního materiálu na určitém území prostřednictvím klasické výbušniny, přičemž při výbuchu nedochází k jaderné reakci. Za nejvhodnější radioaktivní látku se považuje ochuzený uran, ovšem k dosažení potřebného efektu lze využít například i vyhořelé jaderné palivo. Následkem použití těchto zbraní je především zvýšený výskyt rakoviny a leukemie.

Vedle prostředků **letálního charakteru** mohou být k teroristickým útokům použity také **prostředky neletální**, tzn. ty, které primárně nezpůsobují smrt. Jejich hlavním smyslem v případě spáchání teroristického aktu není vyvolání masových ztrát, ale především útok na lidskou psychiku prostřednictvím navození atmosféry strachu. Současně ovšem mohou být použity také k narušení konkrétního bezpečnostního prostředí a k následnému způsobení materiální či finanční ztráty (například kyberterorismus).

Hlavním efektem při jejich použití je vyřazení protivníka na určitou dobu z boje, a to bez přímého ohrožení života. Současně však mohou mít psychický účinek. Neletální zbraně jsou vyvíjeny zejména za účelem jejich využití v případech, kdy nasazení konvenčních nebo dokonce jaderných zbraní není politicky či eticky vhodné. V současné době je nejdále vývoj neletálních zbraní založených na využití různých typů laserů určených k dočasnému oslnění či oslepení lidí a ničení optických zařízení, chemických prostředků pro znehybnění lidí, prostředků k vyřazení motorů z činnosti, generátorů nejaderného elektromagnetického impulzu a prostředků narušujících provoz elektronických zařízení.

Může se jednat o **optické zbraně**, **vysokofrekvenční zbraně**, **zbraně elektromagnetického impulzu**, **akustické zbraně**. Tyto typy zbraní jsou však pro účely terorismu málo efektivní, protože jsou charakteristické vysokými náklady, zpravidla absencí poškození života či zdraví a proto nebývají užívány a ani se s jejich masivnějším užitím ze strany teroristů nepočítá právě pro absenci „**teroristického kalkulu**“.

Významnou skupinou **neletálních zbraní**, které jsou vytvářeny především za účelem nasazení na neživou sílu, jsou **biologické zbraně**. Pozornost jejich vývoje se soustřeďuje na nejnovější **biotechnologie**, zejména **genové** a **buněčné inženýrství**. V oblasti biologických zbraní jsou využívány **mikroorganismy**, které rozkládají ropné látky a výbušniny nebo poškozují různé prvky elektronických přístrojů. Jejich využití pro terorismus by však bylo účelné pouze s cílem ochromit či vyřadit z provozu nějaký technický systém, po němž by již musel následovat útok jinými prostředky.

Bezesporu zajímavou oblast neletálních zbraní představují chemické zbraně, které mohou s minimálními náklady dočasně vyřadit z činnosti živou sílu nebo bojovou techniku a zbraně. Lze je využít například jako vysoce účinné **psychotropní preparáty** s ovlivnitelnou dobou působení, jako látky znehybňující člověka nebo mu způsobující různé psychické stavy. Utišující, uspávací či omamné látky ve spojení s látkami rychle dopravujícími chemikálie přes povrch těla do krevního oběhu mohou být využity bez rizika ztrát lidských životů – například při nepokojích, proti vzbouřencům nebo při akcích na záchranu rukojmí, proti únosům.

Dále do skupiny **chemických zbraní** patří prostředky, které selektivně a účinně působí na vybranou bojovou techniku. Jejich využití je obdobné jako u biologických zbraní. Zneužití chemických zbraní k teroristickým útokům se jeví jako nejpravděpodobnější, protože oblast jejich možných aplikací je v porovnání s ostatními druhy neletálních zbraní o hodně širší a dosahují řádově větší účinnosti. Je ovšem nutné si uvědomit, že chemické zbraně spolu s biologickými zbraněmi představují v rukou teroristů patrně největší hrozbu, poněvadž během relativně krátkého času z nich lze vytvořit **mnohonásobně účinnější zbraně hromadného ničení**.

Další případnou **neletální formou terorismu** může být použití tzv. **nezbraňových prostředků**. Jedná se o prostředky určené k dennímu používání, jejichž smyslem a cílem je

usnadnění lidské práce, ale které lze zneužít takovým způsobem, jehož následkem dochází **k rozsáhlým materiálním či finančním ztrátám**, popřípadě i k obětem na životech. Druh terorismu využívající takové prostředky lze obecně označit jako tzv. **nezbraňový terorismus**.

Jednou z forem (podskupin) takového terorismu je **kyberterorismus** – t. j. zneužívání výpočetní techniky a internetu jako prostředků k uskutečnění teroristického útoku. Obdobně jako klasický konvenční teroristický útok je i kyberterorismus činnost předem plánovaná, motivovaná zpravidla politicky či nábožensky a realizovaná spíše malými skupinami než vládními jednotkami. Jejím cílem je především ovlivnění veřejného mínění nebo politických elit. Tím se odlišuje například od hackerství, jehož hlavním cílem je proniknout do počítačového systému a prokázat tak schopnosti hackera obejít zabezpečení daného systému či demonstrovat jeho nedostatky a chyby. V současnosti jsou klasickými projevy kyberterorismu především šíření počítačových virů, logických bomb, trojských koní, červů, spyware a využívání systémových back-doors.

Další formou **nezbraňového terorismu** je **mediální terorismus**, někdy také označovaný jako **psychologický terorismus**. Jedná se o plánované zneužívání hromadných sdělovacích prostředků i dalších psychologických prostředků za účelem ovlivnění názorů, emocí, postojů a chování jednotlivců či cílových skupin populace tak, aby přímo nebo důsledky svých činů ohrožovali bezpečnost a ústavní principy státu. Pro moderní vedení propagandy je typické zejména využití široké palety různých masových médií, ale také počítačové techniky.

Významným problémem v boji s touto formou terorismu je skutečnost, že je podporována samotnými médii, která stále velmi intenzivně vyhledávají a ochotně medializují veškeré události spojené s terorismem. Navíc výrazně ovlivňují veřejné mínění tím, že vytvářejí tzv. vlastní realitu, diametrálně odlišnou od reality skutečné.

Poslední a pravděpodobně nejrozsáhlejší formou nezbraňového terorismu představuje terorismus, při kterém jsou využívány **dopravní prostředky**. Jedná se o oblast teroristických aktivit, při nichž jsou tyto prostředky každodenního života použity se zcela odlišným cílem, než ke kterému byly původně vytvořeny. Při útocích totiž působí jako zbraň, přičemž nejčastěji bývají používány v kombinaci s prostředky letálmími (například výbušninami). Do této podskupiny je možné zařadit téměř všechny dopravní prostředky – tedy automobily, letouny, vlaky i lodě.

Do výše prezentované kategorie zahrnující zneužívání **nezbraňových prostředků** k teroristickým účelům je možné kromě dopravních prostředků začlenit ještě jednu významnou skupinu produktů, a to **mobilní telefony**. Vzhledem k technickým možnostem mobilních telefonů lze prakticky pozorovat jejich užití ve dvou oblastech:

- v prvním případě slouží mobilní telefony teroristům jako klasický prostředek komunikace – jejich přednost spočívá především v anonymitě uživatelů sítě,
- ve druhém, mnohem závažnějším případě jsou mobilní telefony využívány v kombinaci s letálmími prostředky jako dálkové odpalovací zařízení.

8. Typy teroristických útoků

Teoreticky se může stát, že se někdo z Vás, nebo Vašich blízkých stane terčem, nebo pasivním účastníkem teroristického útoku. Jaké to znamená rizika? Na příkladech typů teroristických útoků si můžeme tato rizika popsat.

Bombový útok. Jedná se o útok s použitím výbušných systémů a je nejběžnějším typem teroristické akce. Použití výbušného zařízení umožňuje provést úspěšnou akci, přičemž pravděpodobnost, že pachatel bude odhalen, je menší. Z taktického hlediska, lze bombové útoky rozdělit do čtyř kategorií:

- útoky proti osobám,
- útoky proti symbolickým cílům,

- útoky proti významným cílům,
- série útoků (kampaně).

Útoky proti osobám. Výbušná zařízení jsou kladena do míst s vysokou koncentrací osob, což v případě výbuchu znamená zabití a zranění velkého počtu lidí. Podobný čin otřese vždy celou společností a vyvolá značný zájem sdělovacích prostředků. Výbušné systémy jsou umisťovány do zaparkovaných automobilů, odpadkových košů a pod. Jejich odpálení je iniciováno tehdy, když mohou dosáhnout maximálního plošného účinku proti mase nezúčastněných osob. Další variantou je použití výbušného systému proti konkrétní osobě. Obětí takových útoků jsou obvykle lidé veřejnosti dobře známí, často zastávající význačné funkce ve vládě, v oblasti státní správy, v průmyslu a finančnictví či v represivních složkách.

Útoky proti symbolickým cílům. Tento typ útoků je obecně zaměřen proti cílům, které představují symboly té či oné země. Ničivý efekt není u takového typu útoku rozhodující. Cílem je většinou upozornění nebo varování, případně mohou sloužit ke zvýšení vážnosti teroristické skupiny nebo jiných pachatelů. Samotný fakt, že byl proveden úspěšný útok na objekt, který má pro určitou zemi vysokou symbolickou hodnotu a význam, může snížit autoritu vlády v mezinárodním i vnitrostátním měřítku. Může být, a také většinou je, pokládán za urážku státu nebo národa, jehož se týká. Následný psychologický efekt může být velmi snadno zneužit.

Útoky proti významným cílům. Útok proti významným cílům je veden na základě pečlivého výběru objektů. V tomto případě není nejdůležitější samotný cíl, ale podstatné jsou důsledky, které jeho vyřazení nebo napadení bude mít. Obvykle jsou voleny důležitá průmyslová centra, elektrárny, vládní budovy, anebo osoby v klíčových řídicích funkcích. Hlavní snahou je v těchto případech způsobit takové škody a ztráty, které se obtížně a dlouhodobě kompenzují.

Série útoků (kampaně). Sérii bombových útoků používají teroristé k tomu, aby upozornili na některé své speciální cíle a požadavky, například propuštění uvězněných pachatelů teroristických činů. V takovém případě pravděpodobně sledují jednak propagaci svých cílů a ideologie teroristické skupiny, jednak vyvolání situace, která by pak skutečně vedla k propuštění uvězněných teroristů. Série útoků nemusí být bezpodmínečně realizována v zemi, na kterou je zaměřena.

Hrozba použití výbušného zařízení. Hrozba použití výbušného zařízení je často používána jako nástroj proti státním úřadům, průmyslovým cílům, soukromým společnostem a dalším institucím. Cílem je vyvolat zmatek a paniku vedoucí k ochromení jejich funkce. Použití hrozby je zvláště úspěšné po skutečném bombovém útoku, kdy obavy veřejnosti jsou velmi intenzivní.

Atrapa výbušného systému. Umístění atrapy výbušného zařízení může být stejně úspěšné jako písemná či telefonická hrozba. Musí být provedena všechna opatření jako při nálezů skutečné bomby. Zda šlo o atrapu nebo funkční systém, se potvrdí až po zneškodnění podezřelého předmětu.

Zadržení rukojmí, únosy. Zadržení rukojmí mohou teroristé využít k nátlaku na vládu při jednání nebo k vyvolání jednání o specifických problémech či subjektech. Profesionální zločinci mohou použít rukojmí k zajištění ústupové cesty a psychicky narušené osoby mohou podobné incidenty využít jako formu protestu. Profesionální teroristé používají únos v politickém kontextu jako prostředek ke změně chování vlády, nebo k nátlaku na veřejnost či soukromou společnost. Velmi často je využíván pro získání finančních prostředků, které jsou vymáhány formou výkupného. Tyto prostředky pak jsou používány k financování dalších operací. Poměrně bohatě jsou však zastoupeny i další důvody. Často je únos využit k vytvoření tlaku na vládu či vládní úřady, případně k jejich diskreditaci. Je jednou z možností pro disidenty nebo zločince jak opustit zemi. Únosy však také provádějí

např. zklamaní milenci, lidé, jimž bylo například po rozvodu odebráno dítě, lidé propuštění ze zaměstnání nebo psychopaté atd.

Zastrašování a hrozby. Destrukční a násilné akce nejsou jedinou účinnou zbraní teroristů. Vyhrožování použitím násilí může být stejně účinné jako akce samotná. Existuje mnoho možností jak podobnou hrozbu využít, záleží pouze na fantazii teroristů. Při nálezu falešné bomby stejně jako v případě vyhrožování je třeba brát v úvahu možnost, že se jedná o dezinformaci, která má odpoutat pozornost od reálného výbušného zařízení.

Vydírání. Vymáhání peněz s použitím zbraně nebo vynucené poskytování ochrany je metoda, kterou teroristické organizace často používají k získávání prostředků. Bankovní loupeže a vydírání, zejména soukromých podnikatelů, patří k hlavním zdrojům financí teroristů. V této oblasti je hranice mezi terorismem a kriminální činností velice nezřetelná. Je těžké odlišit, kdo je profesionální zločinec a kdo terorista s politickou motivací. Řada profesionálních kriminálních zločinců se stala teroristy a ještě více teroristů, u kterých na počátku jejich dráhy převládala politická motivace, skončilo jako profesionální zločinci. Teroristé využívají prakticky jakýkoliv zdroj, který jim může poskytnout finanční prostředky. Mezi ně patří velmi často obchod s drogami, podvody s kreditními kartami, krádeže atd.

Sabotáže a rozvratné operace. Sabotáže a diverze nemusí být vždy prezentovány jako teroristické akce. Tyto akce mohou být zaměřeny např. na vyřazení vojenských zařízení nebo na podporu pouličních demonstrací pod rouškou protestu. Pro organizaci a provedení takových akcí jsou většinou využíváni (nebo zneužíváni) členové sympatizujících skupin a skupin, které poskytují teroristům podporu. Kmenoví teroristé se jich přímo účastní jen ve výjimečných případech. Sabotážní akce jsou často namířeny i proti soukromému vlastnictví. Cílem je vyvolání zmatku, nejistoty a strachu v určitých klíčových lokalitách. Rozvracením označujeme soustavné a systematické pokusy o narušení a rozbití stávajícího společenského systému. Jeho cílem je kolaps výkonu státní moci. Smyslem rozvratných operací je dokázat neschopnost existujícího zřízení a vládních institucí. Velmi častou metodou rozvratných operací jsou provokace zaměřené na organizace, zajišťující represivní výkon státní moci, a na narušování veřejného pořádku.

Dezinformace a propaganda. Dezinformace, vedení propagandistických kampaní a manipulace s informačními médii nemohou být samy o sobě považovány za teroristické aktivity, přestože jsou důležitou součástí činnosti teroristických skupin nebo jejich podporovatelů. Mají formovat společenské vědomí a vyvolávat napětí mezi veřejností a vládou, zejména ve sféře politické, ekonomické a sociální. Jestliže mají být podobné metody účinné, musí být dlouhodobě a systematicky používány a musí mít vypracovaný scénář. Jejich působení je založeno na postupném posunu společenského vědomí žadaným směrem. Pro podobnou taktiku se vžil termín, který dobře vystihuje její podstatu: válka nervů. V průběhu války nervů jsou vyvolávány různé dezinformační kampaně založené na pomluvách, zkreslování událostí, na lži, výrobě falešných dokumentů atd. Policii i vládním úřadům jsou podvrhovány nepravdivé a zkreslující informace, které naznačují nebo dokazují neschopnost, korupci nebo nemorální způsob života lidí, reprezentujících politický systém. Již samotné prošetřování podobných informací, i když se ukážou jako neopodstatněné, může vést k diskreditaci těch, jichž se dotýkají. Každý prostředek je v této válce bez pravidel možné využít.

Vraždy významných osob. Vraždy jsou zvláštní formou násilí a jsou účinnou zbraní teroristů. Oběťmi bývají osoby, které mají významné společenské postavení, reprezentují politický směr, vládní politiku, státní moc či některé odvětví průmyslu a ekonomiky. Podmínkou je, aby potenciální oběti byly dostatečně známé, což v případě jejich napadení zajistí širokou publicitu a pozornost veřejnosti. Z technického hlediska přicházejí v úvahu dvě základní varianty útoku. Pro jejich rozlišení je rozhodujícím kritériem vzdálenost, na kterou je útok veden. Za útok na krátkou vzdálenost je obecně považována vzdálenost do 6 až 8 metrů.

Útok vedený z této vzdálenosti většinou nevyžaduje žádné mimořádné dovednosti a umožňuje účinné použití krátkých palných i chladných zbraní, granátů, zápalných lahví atd. Útok vedený z krátké vzdálenosti využívá momentu překvapení a jeho odvrácení je obtížné. Z hlediska útočníka je však velmi riskantní, neboť možnosti útěku jsou minimální. Útok na dlouhou vzdálenost vyžaduje vyšší technické zajištění a zvládnutí speciálních dovedností, umožňujících obsluhu dostatečně výkonných zbraní. Často je v těchto případech použita dlouhá nebo krátká palná zbraň, ale i výbušný systém. Došlo však i k použití složitějších zbraňových systémů, např. protipancéřových zbraní, řízených nebo neřízených raket, těžkých zbraní atd. provedení všech typů útoku obvykle předchází intenzivní zpravodajská činnost, zaměřená na předem vybrané cíle. Její kvalita a efektivnost je základní podmínkou pro úspěšnost připravovaného útoku.

9. Teroristický útok a možná protiopatření

Prakticky každý teroristický útok počítá s **momentem překvapení**. Pokud se obranná opatření proti takovému útoku realizují, teprve když je proveden, znamená to obrovskou časovou prodlevu, řadu chybných rozhodnutí, plýtvání prostředky a zvýšený stupeň ohrožení pro oběti útoku. Jakákoliv improvizace v podobných případech sebou nese neúměrné riziko. **Základním prostředkem, kterým lze hrozbě teroristického útoku čelit nebo minimalizovat následky na přijatelnou úroveň rizika, je plán, určující jednotlivé kroky a charakter opatření, které je nutné v případě teroristického útoku učinit.** Je lhostejné, zda je plán vypracován pro vládní instituci, letiště nebo výrobní podnik či soukromou společnost. Vždy se řídí podobnými zásadami s tím, že respektuje podmínky a specifika určité oblasti objektu. Stává se praktickým opatřením a návodem jak postupovat v případě teroristické akce a jak jí co neúspěšněji čelit.

Plán může mít různou formu, obecné schéma je však většinou rozděleno do tří oblastí, v nichž jsou zpracována nutná opatření jednak před incidentem, dále v jeho průběhu a konečně po jeho skončení.

Plánování postupů **před událostí** vychází z hodnocení vnitropolitické a zahraničněpolitické situace, z místních podmínek a z hodnocení dalších vlivů a zájmů. Tato vyhodnocení slouží jako východisko pro zjištění případů, které se mohou vyskytnout. Metodou „co kdyby“ a na základě průběžné analýzy dostupných informací se tvoří modelové situace a hledají se pro ně optimální postupy řešení. Tato část plánu obsahuje zdroje i systém analýzy informací, posouzení výše rizika, kterému jsou chráněné objekty nebo oblast vystaveny, a jiné specifické skutečnosti. Dále předincidentní část plánu řeší systém přípravy a výcviku osob, logistiku a potřeby nutné výstroje a výzbroje.

Plánování postupů **při vlastním incidentu** v sobě zahrnuje předpokládaný vývoj operace v případě teroristického útoku nebo v případech, kdy tento útok reálně hrozí. Plán řešení probíhajícího incidentu musí být shrnut do manuálu, ve kterém je jasně stanoveno, pořadí nutných opatření a jejich předběžný harmonogram.

Plánování postupů **po incidentu** se zabývá tím, jak situaci po teroristickém útoku zvládnout. Postincidentní část plánu obsahuje opatření, která jsou nutná pro zajištění stop a objasnění případu. Další skupinu tvoří opatření, jejichž cílem je uvést místo incidentu do původního stavu a odstranit dlouhodobé negativní následky. Závěrečná část plánu mívá k vyhodnocení pozitivních a negativních zkušeností a k zdokonalení obranných opatření na základě získaných poznatků.

Stěžejní v prevenci a řešení vzniklého teroristického útoku je sběr a analýza informací. Kvalita, tzn. reálnost a účinnost obranného plánu, přímo závisí na kvalitě, aktuálnosti a množství informací, které mají zprostředkovatelé k dispozici. Problémem při shromažďování informací je to, že před vlastním incidentem je obtížné přesně určit, které jsou důležité a které ne. Další komplikací je jejich rozporuplnost – jedna informace často

popírá druhou nebo umožňuje několik variant interpretace. Často je také třeba získaný údaj upřesnit, což si může vyžádat celý řetěz informací dalších. Informace, na které musí být pozornost především zaměřena, lze rozdělit do tří základních kategorií:

- určení potenciálních cílů (tedy budovy, osoby, symboly, dokumenty, věci...),
- charakteristika cílů (podle zájmů teroristů, podle škod při narušení či zničení...),
- charakteristiky možných útočníků (důležitá je dobrá znalost nepřítele - teroristů).

Taktika i prostředky obrany určitého cíle vždy vycházejí z úrovně nebezpečí, které ze strany teroristů hrozí – z úrovně hrozby. Nadhodnocení nebezpečí s sebou nese zvýšené finanční náklady, plýtvání lidskými silami a časem. Podhodnocení naopak může mít za následek smrt a zranění lidí i obrovské finanční a materiálové ztráty. Z toho vyplývá, že plán musí mimo cílů a úrovně hrozby analyzovat i potřebný systém dostatečných obranných opatření tak, aby jejich realizace odradila případné útočníky a ochránila životy osob, soukromé i státní instituce za cenu odpovídajících finančních nákladů.

Při vážení **charakteristiky a motivace útočníků** je třeba vzít v úvahu zejména ideologické pohnutky možného teroristy, možnost experimentu (v případě nevyzrálé osobnosti útočníka), možný (pouhý) vandalismus, snaha po zisku, možný afekt, snaha o pozornost či uznání a pod. Tomu také odpovídají druhy útoků, způsoby provedení a namnoze i použité prostředky a formy útoku. Při hodnocení reálnosti hrozby je možno vzít v úvahu i výhrůžku bombovým útokem.

Pokud je hrozba vyhodnocena jako **reálná a skutečně hrozí** například nebezpečí výbuchu, musí být ohrožený prostor co nejdříve vyklizen. Stejně jako v případech požáru si evakuace objektů nebo prostorů vyžaduje přecházející nácvik. Přesnost, bezchybnost a rychlost evakuace minimalizuje možné ztráty na životech a umožňuje efektivní zásah bezpečnostních složek. V případě ohrožení je nutné volit jednu ze tří základních variant:

- vyloučení evakuace,
- částečnou evakuaci,
- úplnou evakuaci.

Která z těchto možností bude zvolena, záleží na taktických požadavcích vyplývajících ze situace. Pokud například hrozí požár objektu, nebo výbuch nálože je třeba vyklidit celý objekt, pokud však hrozí nebezpečí lokální či jedná-li se o neletální hrozbu, může být evakuace jen částečná či k evakuaci vůbec nemusí dojít.

Pakliže je evakuace nebytná, je třeba předem vypracovat **evakuační informační systém**. Většina opatření uvedených v evakuačním plánu má být zaměřena na to, aby zabránila vzniku paniky. K tomu je nezbytná dobrá komunikace. Tento požadavek, předpokládá vytvoření interního informačního systému, který může být založen na telefonní síti, vnitřním rozhlasu, na systému spojek a podobně. Fantazii se v těchto případech meze nekladou, hlavním kritériem je funkčnost systému. Pokud informační systém existuje, musí být zachycen písemnou formou. Písemný podklad musí mít k dispozici všichni, jichž se týká. Základním předpokladem jeho efektivnosti je srozumitelnost. Součástí informačního systému může být i kódovaný podsystém, sloužící k rychlému spojení s pracovníky, kteří zajišťují evakuační trasu, pátrají po výbušninách a plní další úkoly v rámci evakuace. Tato část systému by měla být důvěrná a srozumitelná pouze osobám, pro něž je určena.

Dalším nezbytným základním opatřením je prohlídka ohroženého objektu. Ta buď specifikuje, vyloučí nebo potvrdí ohrožení. Prohlídku určitých oblastí nebo objektů zaměřenou na zjištění výbušných systémů lze z hlediska podmínek a použitých prostředků rozdělit na prohlídku budov, prohlídku dopravních prostředků a prohlídku lokality. Při organizaci prohlídky platí obecné pravidlo, že kontrolovaná oblast je zkoumána směrem

od obvodu do centra. Předmětem prohlídky může být jak celý objekt, tak jednotlivá místnost, tak například vozidlo, nebo i jiný objekt (trafostanice, vodárna a pod.).

10. Ochrana osob při specifických teroristických útocích či napadeních

Incident, při němž jsou **zadržena rukojmí**, popřípadě kdy dojde k **únosu**, může vzniknout zcela náhodně, jako důsledek loupežného přepadení, rodinných problémů, nebo může být záměrně použit za účelem vydírání, dosažení určitých výhod nebo politických ústupků. Škála důvodů vedoucích ke vzniku podobných situací je velmi široká a různorodá.

Zadržení rukojmí, nebo provedený **únos** může být součástí plánované akce, může být také důsledkem jejího selhání, nebo může vyplynout z okamžité situace nebo reakce. Pachatele a původce zadržení rukojmí lze rozdělit do čtyř základních kategorií:

- profesionální zločinci,
- psychicky narušené osoby,
- skupiny s nízkým stupněm organizace a řízení,
- skupiny s vysokou úrovní organizace (teroristé).

V případě únosů můžeme hovořit o třech typech únosů, a to:

- amatéry,
- profesionální zločince,
- pachatele s politickou motivací.

Jedním z principů, podle nichž je vedeno **vyjednávání o rukojmích**, je předpoklad, že rukojmí sama o sobě nejsou pro pachatele to nejdůležitější. Z hlediska pachatelů jsou objektem, který jim umožní vést intenzivní propagační kampaň a žádat splnění určitých podmínek. V případě profesionálních zločinců jsou rukojmí nejčastěji prostředkem k zajištění útěku, psychicky narušené osoby je používají jako možnost řešení osobních problémů. Nikdo nemůže v takových případech vědět, co držitelé rukojmí skutečně udělají a které hrozby opravdu splní a policie musí proto udělat vše, co je v jejích silách, pro záchranu života rukojmí. Těžko však může nést odpovědnost za události, které přesahují její možnosti a pravomoci. Zachování zdraví a životů rukojmí je v uvedených situacích prvořadé. Prežití pachatelů je z řady morálních i humanitních důvodů druhořadou záležitostí.

V okamžiku, kde je rozhodnuto o zahájení policejní operace, musí být určen důstojník s potřebnou kvalifikací, který bude odpovědný za **získávání, shromažďování a analýzu informací**. Proces shromažďování informací začíná objektivním zjišťováním, co se vlastně v dané oblasti stalo. Získané informace musí být předány co nejrychleji velícímu důstojníkovi. K tomu je nutné mít dostatečné výkonné a kvalitní komunikační kanály. Velící důstojník však musí mít k dispozici i další komunikační linky, po kterých může získané údaje ověřovat, doplňovat nebo konzultovat s nadřízenými či dalšími specialisty. Jak již bylo řečeno, vybudování efektivního komunikačního systému je jednou ze základních podmínek, nutných pro úspěch každé policejní akce. Právě zde je možnost pro rukojmí, tedy v součinnosti (pokud je vůbec možná) s orgány policie. Tedy **součinnost ve smyslu sběru a poskytování informací pro potřeby policie** a nikoli provádění osvobozovacích aktivit samotných. Samostatnými a tedy zpravidla nekoordinovanými aktivitami zadržovaných osob by mohlo naopak dojít k narušení plánované akce ze strany policie. Další prostor pro rukojmí, popřípadě osoby unesené je součinnost s orgány policie při vyjednávání a komunikaci s držiteli rukojmí či únosci, případně při vlastní záchranné akci.

Únos je překvapivé zjetí osoby nebo osob, většinou provedené s použitím zbraní za účelem osobních cílů nebo cílů určité organizace či skupiny. Důvody k němu mohou být pouze ziskové, nebo se jedná o akci zaměřenou proti vládě, vládním úřadům, soukromým a státním podnikům či proti jednotlivým osobám. Ve všech případech je **sekundárním cílem teroristů** vzbudit pozornost široké veřejnosti prostřednictvím informačních médií. Pokud se případy únosů vyskytly, týkaly se zejména dětí, které v nich figurovaly jako oběti.

Nejčastějšími pachateli byly psychicky narušené osoby nebo příbuzní či rodiče, kteří tímto způsobem řešili konfliktní rodinné vztahy. Pravděpodobnost odhalení únosců, pokud jednají profesionálně, je relativně malá. Tento typ incidentu s sebou primárně nenese konfrontační prvky, jako je tomu při zadržení rukojmí. Únosci si jsou vědomi toho, že jejich pohyblivost a anonymita jsou základními předpoklady úspěchu. To znamená, že udržení osobní anonymity je z jejich hlediska nutností a budou ji hájit za každou cenu. Pokud přísně dodržují pravidla konspirace, písemné nebo telefonické spojení nemůže prozradit místo jejich pobytu. Teoreticky vzato, pokud se nedopustí žádné podstatné chyby, existuje velká pravděpodobnost, že se jim podaří anonymitu udržet. Největším nebezpečím v tomto směru je pro ně jejich oběť. Oběti, které s nimi přicházení do osobního styku, mohou v případě propuštění policii poskytnout informace, jež povedou k odhalení únosců. Ti si tuto možnost velmi dobře uvědomují, což je pro oběti velmi nebezpečné. Převážná většina obětí únosu je zabita právě z tohoto důvodu! Proto platí obecná zásada, že dokud není oběť propuštěna, je třeba plnit podmínky únosců. Prvořadým hlediskem je vždy bezpečnost obětí. Únos je jednou z variant zločinů, jejichž podstatou je zadržení nevinných rukojmí. Rozdíly mezi únosem a příbuznými typy zločinů, jako je např. letecký únos nebo incident se zabarikádovaným držitelem rukojmí, spočívají v tom, že u jiných příbuzných typů zločinů je známo místo dislokace pachatele i obětí a lze je identifikovat. Jednou z velmi častých forem únosu je únos dopravních prostředků s cestujícími. Může se jednat o útok na autobusy, automobily, vlaky, lodě i letadla. Přes určitá specifika, která se sebou tento typ teroristických akcí přináší, jsou jejich obecné charakteristiky i postupy řešení shodné s tím, co zde již bylo uvedeno. Z hlediska svého obsahu se více blíží incidentu se zadržením rukojmí.

Vysoce ohrožené osoby by měly mít připravenou **osobní charakteristiku pro případ mimořádné situace**. Tuto charakteristiku si zpracovává ohrožená osoba sama, na základě dotazníku. Dotazník obsahuje řadu citlivých a privátních informací, které mohou v případě nutnosti sehrát důležitou roli při vyloučení fingovaného únosu. Je samozřejmě velmi důležité, aby složky obsahující tyto údaje byly zapečetěny a bezpečně uloženy. Jejich použití je podmíněno pouze vznikem mimořádné události. Mohou být použity pouze tehdy, pokud se osoba stane obětí únosu nebo je držena jako rukojmí. Pokud nebezpečná situace pomine, složky musí být znovu zapečetěny a uloženy na bezpečné místo. Bydliště i pracoviště vysoce ohrožených osoby by mělo být rovněž vybaveno potřebným bezpečnostním zařízením a možností utajování a ověřování totožnosti. Při reálné hrozbě únosu se musí preventivní a obranná opatření plánovat a provádět tak, aby v minimální míře komplikovala život potenciální oběti, členů její rodiny, přátel a spolupracovníků. Možné varianty vývoje a následných opatření by měly být součástí obranného plánu.

Závěr a možná doporučení

Závěrem je možno shrnout následující doporučení pro osoby, které se stanou aktéry (jsou rukojmí či jsou předmětem únosu), popřípadě které jsou ohroženy možným teroristickým útokem:

1. reálně hodnotit možné hrozby teroristického útoku na sebe či osoby blízké a organizačními a preventivními opatřeními minimalizovat riziko. Nevystavovat se sám riziku.
2. Reálně a odpovědně hodnotit rizika teroristického útoku na objekt ve veřejném zájmu, zajistit nezbytné informace a neprodleně kontaktovat orgány policie.
3. V případě teroristického napadení poskytnout policii přiměřenou součinnost (je – li možná), a to zejména ve formě poskytování informací.
4. Neriskovat a neprovádět jednostranné aktivity s cílem situaci sám řešit a spolehnout se na policii, která disponuje speciálně vyškolenými profesionály.

5. Preventivním studiem bezpečnostní problematiky a řešením modelových situací se zvyšuje pravděpodobnost psychické odolnosti a zvládnutí případného faktického teroristického napadení.
6. Vystříhat se jednostranných, netolerantních, agresivních a extremistických idejí a též sociálních vrstev, kde se tyto postoje šíří. Zde je živná půda pro samotný terorismus, jako produkt extremismu.

Literatura

- BRZYBOHATÝ, M. 1999. *Terorismus*. Praha: MO ČR, 254 s. ISBN 80-9026-70-1-7.
- CARR, C., 2002. *Dějiny terorismu: dějiny války proti civilistům* [od starověku po současnost]. Vyd. 1. Praha: Práh. ISBN 80-7252-063-6.
- CORTE IBÁÑEZ, Luis de la., 2009. *Logika terorismu*. Praha: Academia, 321 s. ISBN 978-80-2001-724-6.
- JENKINS, B., M. *Have We Succumbed to Nuclear Terror?* RAND Corporation. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/10.7249/mg1107rc.14>.
- KUSHNER, H., 2003. *Encyclopedia of terrorism*. 1.vyd. Thousand Oaks. Calif.: Sage Publications. ISBN 07-6192-408-6.
- LAQUEUR W., 1999. *The new Terrorism: fanaticism and the arms of mass destruction*, 1. Vydání. Oxford University Press, New York. ISBN 0-19-511816-2.
- LAQUEUR W., 1996. *Postmodern Terrorism: New Rules for an Old Game*, Foreign Affairs, ročník 75, číslo 5, s. 24 – 36. ISSN: 0015-7120.
- PEŠTA, M., 2018. *O ozbrojeném boji v západní Evropě. Italský a německý levicový terorismus sedmdesátých let v transnacionální perspektivě*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. ISBN 978-80-7308-752-4.
- SCHMID, A. 2013. *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*. Terrorism and Counter-Terrorism Studies [online]. [cit. 2017-04-28]. DOI: 10.19165/2013.1.02. ISSN 2468-0664. Dostupné na: <http://icct.nl/publication/radicalisation-de-radicalisationcounter-radicalisation-a-conceptual-discussion-and-literature-review/>
- SVOBODA, I., 2016. Možnosti kriminalistického zkoumání projevů extremismu a terorismu v trestním řízení z pohledu soudního znalce. In. *Sborník vědeckých sdělení z 2. ročníku mezinárodní vědecké konference „Trestně právní a kriminalistické aspekty dokazování“*. Praha: VŠFS, s. 263-270. ISBN 978-80-7408-134-7.
- SVOBODA, I. a V. KRAJNÍK, 2015. Extremism and terrorism as destabilising element of internal security of the state. In. *XI. Criminalistic and Forensic Science: science, studies, practice*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, s. 63-73. ISBN 978-9986-555-42-1.
- SVOBODA, I., 2014. Political extremism and terrorism as destabilising element of security of the state. In. *The International Scientific Round Table Digest „Situation in Ukraine in the Prospective of International Law*. Кнїв, Представництво Польської академії наук в Україні. Європейський університет. УДК 341.223:327 (477) (082). ББК 67.412.1.
- Typologie terorismu. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. b.r. [cit. 2017- 01-18]. Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/clanek/typologie-terorismu.aspx>
- Zák. č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník (CZ) ve znění pozdějších předpisů
- Zák. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákoník (SVK) v znení neskorších predpisov

Keywords: Extremism, definition of terrorism, types of terrorism, protection of persons, terrorist attack

Summary

The paper deals with the concept of terrorism and its possible definition, origin of terrorism, types of terrorism, possible ways and methods of realization of terrorist attack, means and forms of terrorism and last but not least, weapons of mass destruction as the most effective tool of terrorism, as well as possible types of terrorist attacks. The paper also discusses possible countermeasures against terrorist attacks, deals with possible protection of persons in specific terrorist attacks and concludes with possible recommendations for persons who become actors of a terrorist attack.

*doc. JUDr. PhDr. Ivo Svoboda, PhD., MBA
Katedra kriminologie
Akademia Policajného zboru v Bratislave
tel.: +421 944 727 158
e-mail.: ivo.svoboda@minv.sk*

Recenzenti: pplk. doc. JUDr. Monika Hullová, PhD.
mjr. PhDr. Vladimír Malíček, PhD.